

Neoficialus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
ANTRAS SKYRIUS
NUTARIMAS DĖL

Juozo SIDABRO ir Kęstučio DŽIAUTO
Pareiškimų Nr. 55480/00 ir 59330/00
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis Skyrius), 2003 m. liepos 1 d. posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko L. LOUCAIDES,
teisėjo J.-P. COSTA, *paskirto dalyvauti nuo Lietuvos,*
teisėjų C. BÎRSAN,
K. JUNGWIERT,
V. BUTKEVYCH,
W. THOMASSEN,
A. MULARONI
ir *skyriaus kanclerio pavaduotojo* T. L. EARLY,

atsižvelgdamas į minėtus pareiškimus, pateiktus atitinkamai 1999 m. lapkričio 29 d. ir 2000 m. liepos 5 d.;

atsižvelgdamas į atsakovės Vyriausybės pateiktą poziciją ir į pareiškėjų kaip atsakymą pateiktas nuomones;

atsižvelgdamas į šalių žodines pastabas, pateiktas viešame posėdyje 2003 m. liepos 1 d.,

po svarstymo nusprendė:

FAKTAI

Pirmasis pareiškėjas Juozas Sidabras yra Lietuvos Respublikos pilietis, gimęs 1951 m., gyvenantis Šiauliuose. Teisme jam atstovauja E. Morkūnas, Šiauliuose praktikuojantis advokatas. Antrasis pareiškėjas Kęstutis Džiautas yra Lietuvos Respublikos pilietis, gimęs 1962 m., gyvenantis Vilniuje. Teisme jam atstovauja V. Barkauskas, Vilniuje praktikuojantis advokatas.

A. Bylos aplinkybės

Bylos faktai, pateikti šalių, gali būti apibendrinti kaip išdėstyta toliau.

1. *Pirmasis pareiškėjas*

1974 m. pareiškėjas įgijo sporto trenerio kvalifikaciją Lietuvos valstybiniame kūno kultūros institute.

Nuo 1975 iki 1986 m. pareiškėjas buvo SSRS valstybės saugumo komiteto Lietuvos padalinio (toliau tekste – „KGB“) darbuotojas. Po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 1990 m. pareiškėjas įsidarbino Valstybinėje mokesčių inspekcijoje mokesčių inspektoriumi.

1999 m. gegužės 31 d. dvi institucijos - Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras - priėmė bendrą išvadą, kuria buvo nustatyta, kad pareiškėjui turi būti taikomi įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ (toliau – Įstatymas, žr. toliau esantį skyrių „Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika“) 2 straipsnyje nustatyti apribojimai. Išvada patvirtino, kad pareiškėjas buvo KGB darbuotojas. Remiantis šia išvada 1999 m. birželio 2 d. pareiškėjas buvo atleistas iš darbo valstybinėje mokesčių inspekcijoje.

Pareiškėjas apskundė saugumo tarnybų išvadą administraciniame skunde nurodydamas, kad jis dirbo tik kontržvalgybiniame ir ideologiniame KGB poskyriuose ir nedalyvavo individualias teises pažeidžiančioje šios organizacijos veikloje. Todėl pareiškėjas teigė, kad jo atleidimas ir po to sekęs įsidarbinimo suvaržymas dėl Įstatymo 2 straipsnyje nustatyto apribojimo yra neteisėti.

1999 m. rugsėjo 9 d. Aukštesnysis administracinis teismas nustatė, kad 1999 m. gegužės 31 d. išvada yra pagrįsta ir pareiškėjui yra taikytini apribojimai, nustatyti Įstatymo 2 straipsnyje, o 3 straipsnyje numatytos išimties negali būti taikomos.

1999 m. spalio 19 d. Lietuvos apeliacinis teismas atmetė pareiškėjo skundą. Teismas nustatė, kad pareiškėjas dalyvavo KGB operatyvinėje veikloje ir nedirbo tik su kriminalinėmis bylomis, o dėl to Įstatymo 3 straipsnyje numatytos išimties jam nėra taikytinos.

2. *Antrasis pareiškėjas*

Nenustatytu metu 1980-aisiais pareiškėjas įgijo teisininko kvalifikaciją Vilniaus universitete¹.

Nuo 1991 m. vasario 11 d. pareiškėjas dirbo prokuroru Lietuvos Respublikos Generalinėje prokuratūroje, kurioje tyrė organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos bylas.

1999 m. gegužės 26 d. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras priėmė bendrą išvadą, kuria buvo nustatyta, kad nuo 1985 iki 1991 m. pareiškėjas buvo KGB padalinio Lietuvoje darbuotojas ir todėl jam yra taikytini Įstatymo 2 straipsnyje nustatyti apribojimai. 1999 m. gegužės 31 d. šios išvados pagrindu pareiškėjas buvo atleistas iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros.

Pareiškėjas apskundė Lietuvos Respublikos generalinę prokuratūrą ir saugumo tarnybų išvadą administraciniame skunde nurodydamas, kad nuo 1985 m. iki 1990 m. jis tik studijavo specialioje KGB mokykloje Maskvoje, kad 1990-1991 metais jis dirbo KGB kaip Lietuvos saugumo tarnybų informatorius ir dėl šių priežasčių jam turėjo būti taikomos Įstatymo 3 straipsnyje numatytos

¹ Byloje nėra duomenų apie tai, kad K. Džiautas mokėsi Vilniaus universitete. K. Džiautas 1985-1990 metais mokėsi KGB aukštojoje F. Dzeržinskio mokykloje (*Sudarytojų pastaba*).

išimtys. Pareiškėjas teigė, kad jo atleidimas ir po to sekęs įsidarbinimo suvaržymas dėl Įstatymo 2 straipsnyje nustatyto apribojimo yra neteisėti.

1999 m. rugpjūčio 6 d. Aukštesnysis administracinis teismas, patenkindamas pareiškėjo skundą, panaikino 1999 m. gegužės 26 d. išvadą ir nurodė grąžinti pareiškėją į darbą. Teismas pripažino, kad į pareiškėjo studijų KGB mokykloje nuo 1985 m. iki 1990 m. laiką taikant Įstatymą neturi būti atsižvelgiama, taip pat kad pareiškėjas dirbo KGB penkis mėnesius 1990-1991 metais, o dirbdamas ten politinių bylų netyrė ir, bet kokių atveju, buvo slaptas Lietuvos valdžios institucijų informatorius. Teismas nusprendė, kad pareiškėjui turi būti taikomos Įstatymo 3 straipsnyje numatytos išimtys ir kad jo atleidimas iš darbo buvo neteisėtas.

Saugumo tarnybų apeliacinio skundo pagrindu, 1999 m. spalio 25 d. Lietuvos apeliacinis teismas panaikino 1999 m. rugpjūčio 6 d. sprendimą. Apeliacinis teismas pripažino, kad, nors pirmos instancijos teismas tinkamai nustatė, kad pareiškėjas dirbo KGB tik penkis mėnesius, bet nebuvo nustatyta, kad jis ten dirbo kaip slaptas Lietuvos valdžios institucijų informatorius, todėl Įstatymo 3 straipsnyje numatytos išimtys negali būti taikomos.

Pareiškėjas pateikė kasacinį skundą. 2000 m. sausio 28 d. nutartimi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas priėmė skundą. Tačiau galutine 2000 m. balandžio 20 d. nutartimi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakė nagrinėti skundą dėl jo neteismingumo ir nutraukė kasacinį procesą.

Nė vienas iš šių procesų nebuvo viešas.

B. Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika

1998 m. liepos 16 d. Seimas priėmė įstatymą „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“, kuri nustatyta tvarka paskelbė Respublikos Prezidentas. Įstatyme numatyta:

„1 straipsnis. SSRS valstybės saugumo komiteto pripažinimas nusikalstama organizacija

SSRS valstybės saugumo komitetas (NKVD, NKGB, MGB, KGB - toliau VSK) pripažįstamas nusikalstama organizacija, vykdžiusia karo nusikaltimus, genocidą, represijas, terorą ir politinį persekiojimą SSRS okupuotoje Lietuvos Respublikoje.

2 straipsnis. VSK kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos apribojimais

Buvę VSK kadriniai darbuotojai nuo šio įstatymo įsigaliojimo 10 metų negali dirbti Lietuvos Respublikoje valstybės pareigūnais arba tarnautojais valstybės valdžios ir valdymo, savivaldos, krašto apsaugos institucijose, Valstybės saugumo departamente, policijoje, prokuratūroje, teismuose, diplomatinėje tarnyboje, muitinėje, Valstybės kontrolėje ir kitose kontrolę bei priežiūrą vykdančiose valstybės institucijose, advokatais ir notariais, bankuose ir kitose kredito įstaigose, strateginiuose ūkio objektuose, saugos tarnybose (struktūrose), kitose tarnybose (struktūrose), teikiančiose detektyvų paslaugas, ryšių sistemoje, švietimo įstaigose pedagogais, auklėtojais ir šių įstaigų vadovais, taip pat negali dirbti darbo (eiti pareigų), susijusio su ginklo turėjimu.

3 straipsnis. Apribojimų netaikymo atvejai

1. Šio įstatymo 2 straipsnyje nustatyti apribojimai netaikomi tiems buvusiems VSK kadriniams darbuotojams, kurie, dirbdami VSK, tyrė tik kriminalines bylas ir ne vėliau kaip kitą dieną po 1990 m. kovo 11 d. nutraukė savo darbą VSK.

2. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras ir Valstybės saugumo departamentas gali priimti bendrą motyvuotą teikimą, rekomenduojantį, kad buvusiems VSK kadriniams darbuotojams, kurie per 3 mėnesius nuo šio įstatymo įsigaliojimo dienos užsiregistravo

Valstybės saugumo departamente ir atskleidė ... visas žinias apie savo buvusį darbą VSK ir dabartinius ryšius su buvusiais VSK darbuotojais bei agentais, nebūtų taikomi šio įstatymo nustatyti apribojimai. Sprendimą tuo klausimu priima Respublikos Prezidento sudaroma trijų asmenų komisija. Į komisiją negali būti skiriami Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro bei Valstybės saugumo departamento darbuotojai. Šios komisijos veiklos nuostatus tvirtina Respublikos Prezidentas.

4 straipsnis. Įstatymo įgyvendinimo tvarka

Šio įstatymo įgyvendinimo tvarką nustato [specialus įstatymas].

5 straipsnis. Įstatymo įsigaliojimas

Šis įstatymas įsigalioja nuo 1999 m. sausio 1 d.“

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimą dėl Įstatymo atitikimo Konstitucijai (žr. toliau), 1999 m. gegužės 5 d. Įstatymo 3 straipsnis buvo pakeistas, numatant galimybę rekomenduoti taikyti Įstatymo 3 straipsnyje numatytas išimtis ir tiems asmenims, kurie po 1990 m. kovo 11 d. dirbo KGB.

1998 m. liepos 16 d. buvo priimtas specialus Įstatymo įgyvendinimo įstatymas, kuris įgaliojo Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centrą ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentą priimti išvadą dėl asmens priklausymo buvusiems KGB kadriniams darbuotojams Įstatymo požiūriu.

1999 m. sausio 29 d. Vyriausybė patvirtino Lietuvos teritorijoje veikusios KGB pareigybių ir padalinių, kuriuose dirbė ar ėję nurodytas pareigas asmenys pagal Įstatymą laikomi buvusiais KGB kadriniais darbuotojais, sąrašą. Šį sąrašą sudaro 395 pareigybės.

1999 m. kovo 4 d. Konstitucinis Teismas išnagrinėjo Įstatymo atitikimo Konstitucijai klausimą. Konstitucinis Teismas nurodė, kad Įstatymas buvo priimtas, siekiant įgyvendinti „apsivalymo priemones“ buvusių SSRS slaptųjų tarnybų pareigūnų atžvilgiu ir nustatyti jų lojalumą Lietuvos valstybės tarnybai. Konstitucinis Teismas nustatė, kad draudimas buvusiems KGB agentams dirbti valstybės tarnyboje atitinka Konstituciją. Konstitucinis Teismas taip pat nustatė, kad įstatyminis draudimas buvusiems KGB darbuotojams dirbti ir tam tikrose privataus sektoriaus srityse yra suderinamas su konstituciniu laisvės pasirinkti darbą principu, kadangi Valstybė, įgyvendindama savo priedermę užtikrinti nacionalinį saugumą, tinkamą švietimo bei finansų sistemos funkcionavimą, turi teisę nustatyti specialius reikalavimus siekiantiems įsidarbinti svarbiausiose ūkio srityse. Be to, Konstitucinis Teismas nurodė, jog Įstatymo nustatyti apribojimai nenumato baudžiamosios atsakomybės buvusiems KGB agentams.

Nors Įstatymas specialiai nenumato teisės skųsti teismui saugumo tarnybų išvadą, vidaus teismai nustatė, kad atleidimas pagal šią išvadą iš darbo valstybės tarnyboje gali būti skundžiamas administraciniam teismui (galimas ir apeliacinis skundas) remiantis bendra tvarka, reguliuojančia darbo ginčus bei tariamus valstybinių institucijų padarytus asmens teisių pažeidimus, pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 4, 7, 8, 26, 49, 50, 59, 63 ir 64 straipsnius, Civilinio kodekso 222 straipsnį ir Civilinio proceso kodekso 336 straipsnį (ginčijamų veiksmų metu galiojanti įstatymų redakcija).

SKUNDAI

1. Remdamiesi Konvencijos 6 straipsniu, pareiškėjai teigia, kad teismo procesai, kurių metu buvo vertinamas saugumo tarnybų jų atžvilgiu priimtų išvadų teisėtumas, yra susiję su

pareikštų baudžiamųjų kaltinimų klausimų sprendimu. Pareiškėjai tvirtina, kad tokiu būdu jiems buvo taikyti Įstatymo 2 straipsnyje nustatyti apribojimai, dėl ko jie prarado darbą ir patyrė didelių materialinių ir nematerialinių nuostolių. Taip pat pareiškėjai teigia, kad Konvencijos 6 straipsnio požiūriu, Įstatymas nenumato teisės kreiptis „į teismą“ su skundu dėl Įstatymo taikymo jiems. Pareiškėjai skundžiasi, kad teismo procesai nebuvo teisingi bei buvo pažeista nekaltumo prezumpcija. Be to, teismo procesai nebuvo vieši, o teismai, nagrinėdami jų bylas, faktus nustatė klaidingai ir neteisingai taikė vidaus teisę.

Pareiškėjai teigia, kad teismo procesai, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies požiūriu, taip pat buvo ir „civilinio“ pobūdžio, tačiau nebuvo užtikrintas jų viešumas. Be to, antrasis pareiškėjas skundžiasi dėl netinkamo administracinių teismų jurisdikcijos reglamentavimo bei teisės kreiptis su skundu į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą apribojimo.

2. Remdamiesi Konvencijos 7 straipsniu pareiškėjai skundžiasi, kad be teisinio pagrindo buvo retrospektyviai nubausti.

3. Remdamiesi Konvencijos 8 straipsniu pareiškėjai skundžiasi dabartiniu Įstatymo 2 straipsnyje nustatytu draudimu įsidarbinti įvairiose privataus sektoriaus srityse.

4. Taip pat pareiškėjai teigia, kad Įstatymas pažeidė Konvencijos 14 straipsnį. Jie skundžiasi, kad atleidimas iš darbo pagal Įstatymo 2 straipsnį bei dabartinis draudimas įsidarbinti pagal įgytą akademinį išsilavinimą, atitinkamai sporto trenerio ir teisininko, arba įsidarbinti valstybės tarnyboje bei daugelyje privataus sektoriaus sričių neteisėtai diskriminuoja juos dėl buvusios tarnybos KGB.

Pareiškėjai ypatingai pažymi, kad, pasibaigus tarnybai KGB, jie buvo lojalūs Lietuvos nepriklausomybės idėjai. Nepaisant to, jiems buvo taikytos Įstatyme numatytos priemonės dėl buvusio darbo KGB. Pareiškėjų manymu, nėra jokio teisinio pagrindo apriboti jų teisę užsiimti profesine veikla.

5. Remdamiesi Konvencijos 10 ir 14 straipsniais pareiškėjai skundžiasi dėl atleidimo iš darbo remiantis vien tik buvusios tarnybos KGB faktu. Jie tvirtina, kad toks Konvencijoje numatytų teisių apribojimas nėra „nustatytas įstatymo“ kaip to reikalauja Konvencijos 10 straipsnio 2 dalis. Įstatymo „teisėtumo“ trūkumą patvirtina tai, kad jis nustato kolektyvinę, o ne individualią buvusių KGB darbuotojų atsakomybę apribojant įsidarbinimo galimybę viešajame ar privačiame sektoriuose, neatsižvelgiant į jų asmeninę praeitį ir indėlį į Lietuvos visuomeninį gyvenimą.

Tai, kad Įstatymas tiesiogiai nenumato teisės kreiptis į teismą dėl jo taikymo, kad atleidimas iš darbo yra pagrįstas ginčijamomis teisės nuostatomis bei tai, kad pareiškėjų pradėti procesai neturi stabdančio poveikio, taip pat byloja apie „neteisėtumą“ Konvencijos 10 straipsnio požiūriu.

Be to, pareiškėjai mano, kad Įstatymas nėra skirtas viešųjų interesų apsaugai siekiant Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje nurodytų tikslų, kadangi jis įsigaliojo praėjus beveik dešimčiai metų po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo taip nesugebėdamas pasiekti numatyto tikslo užtikrinti buvusių KGB darbuotojų lojalumą Lietuvos Respublikai ir jos Konstitucijai. Vienintelis Įstatymo tikslas, pareiškėjų manymu, yra diskriminacinis ir savavališkas įstatymų leidėjo siekis nubausti juos už buvusias pažiūras dėl kurių jie trumpam buvo įsidarbinę KGB.

Bet kuriuo atveju, pareiškėjai tvirtina, kad jų atleidimas iš darbo nebuvo proporcingas siekiui bet kuriam iš Įstatymo siektų viešųjų interesų, kadangi savo darbo metu, atitinkamai mokesčių inspektorius ir prokuroras, jie buvo lojalūs Lietuvos nepriklausomybės idėjai ir Konstitucijoje įtvirtintiems demokratiniams principams.

Antrasis pareiškėjas nurodo, kad jo lojalumą patvirtino Lietuvos valstybinės institucijos, kadangi jam buvo patikėta ilgiau nei 8 metus nagrinėti organizuoto nusikalstamumo ir sudėtingas korupcijos bylas Lietuvos Respublikos generalinėje prokuratūroje. Jis nėra gavęs drausminės nuobaudos ar kitokios sankcijos per visą laiką kai ėjo prokuroro pareigas. Atvirkščiai, ne kartą jis buvo paskatintas už nepriekaištingą darbą. Todėl formalus jo atleidimas iš darbo pagal

Įstatymą, neatsižvelgiant į pareiškėjo asmeninį indėlį į Lietuvos valstybinį ir visuomeninį gyvenimą, pažeidė Konvencijos 10 ir 14 straipsniuose numatytas teises.

Apibendrinami pareiškėjai teigia, kad jų atleidimas iš darbo ir dabartinis draudimas įsidarbinti įvairiose privataus ir viešojo sektoriaus srityse pažeidžia minėtas Konvencijos nuostatas.

TEISĖ

1. Remdamiesi Konvencijos 6 straipsniu, numatančiu teisę į teisingą bylos nagrinėjimą kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, pareiškėjai skundžiasi įvairiais bylų nagrinėjimo vidaus teismuose pažeidimais.

Vyriausybė teigia, kad Konvencijos 6 straipsnis nėra taikomas ginčijamiems teismo procesams, tuo tarpu pareiškėjai nesutinka su tokiu Vyriausybės teiginiu.

Teismas pažymi, kad teismo procesai šioje byloje yra susiję su atleidimu iš darbo, atitinkamai mokesčių inspekcijoje ir Lietuvos Respublikos generalinėje prokuratūroje dėl buvusios tarnybos KGB. Jų atleidimas iš darbo įvykdytas remiantis Įstatymo 2 straipsniu (žr. pirmiau esanti skyrių „Bylai reikšminga teisė ir praktika“).

Pasisakydamas dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies taikymo, Teismas primena savo sprendimą byloje *Pellegrin prieš Prancūziją* ([GC], no. 28541/95, §§ 64-71, *Reports of Judgments and Decisions* 1999-VIII), kuriame nurodė, kad tarp valstybės institucijų ir pareigūnų, kurių pareigos yra susiję su valstybės tarnyba, darbo ginčai nėra „civilinio“ pobūdžio ir nepatenka į Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies taikymo sferą, jei pareigas atlikdami pareigūnai veikė kaip viešosios valdžios patikėtiniai, kurie yra atsakingi už bendrųjų valstybės interesų apsaugą. Teismas nurodė, kad akivaizdūs tokios veiklos pavyzdžiai yra karinės pajėgos ir policija.

Atsižvelgdamas į šios bylos faktus, Teismas nurodo, kad mokesčių inspekcija bei generalinė prokuratūra atlieka tipines valstybės tarnybos funkcijas. Pareiškėjai būdami, atitinkamai mokesčių inspektoriumi ir prokuroru, turėjo specialią atsakomybę viešosios valdžios bei teisingumo vykdymo srityse, t.y. srityse, kuriose valstybė naudojasi savo suverenia valdžia. Teismas priduria, kad dėl pirmojo pareiškėjo funkcijų jis jau yra pasisakęs nurodydamas mokesčių srities specifinį pobūdį tiek sprendžiant dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies taikymo (žr. *Ferrazzini v. Italy*, [GC], no. 44759/98, *Reports* 2001-VII), tiek dėl valstybėms suteiktos plačios aiškinimo laisvės pagal 1 protokolo 1 straipsnį „taikyti tokius įstatymus, kokie jos manymu, jai reikalingi, kad ji garantuotų mokesčių mokėjimą“ (žr. *Gasus Dossier – und Fördertechnik GmgH v. Netherlands*, 1995-02-23, Series A no. 306-B, p. 48-49, § 60). O dėl antrojo pareiškėjo Teismas primena, kad jau yra nutaręs dėl ypatingos teisėjo atsakomybės teisingumo vykdyme, o tai yra sritis, kurioje valstybė naudojasi savo suverenia valdžia. Vadinasi, teisėjas tiesiogiai įgyvendina jam suteiktas valdžios galias ir atlieka pareigas, skirtas užtikrinti bendrus valstybės interesus (žr. *Pitkevich v. Russia*, (dec.) no. 47936/99, 2001-02-08). Nėra tikslinga nukrypti nuo tokios išvados bei aiškinimo ir prokuratūros pareigūno atžvilgiu, kadangi ši įstaiga taip pat dalyvauja teisingumo vykdyme.

Teismas taip pat pastebi, kad ši byla skiriasi nuo bylų *Volkmer prieš Vokietiją* ((dec.) no. 39799/98, 2001-11-22) ir *Petersen prieš Vokietiją* ((dec.) no. 39793/98, 2001-11-22). Šiuose nutarimuose Teismas nustatė, kad 6 straipsnis „civilinių teisių ir pareigų“ nustatymo požiūriu yra taikytinas teismo procesams, kurie sąlygojo pareiškėjų atleidimą iš mokytojo pareigų dėl bendradarbiavimo su Vokietijos Demokratinės Respublikos saugumo tarnybomis. Remdamasis pirmiau minėta *Pellegrin* byla, Teismas mano, jog nepaisant svarbių auklėjamųjų funkcijų, mokytojai neturi viešosios valdžios įgaliojimų apsaugoti valstybės bendruosius interesus.

Atsižvelgdamas į visus apsvaistymus, Teismas nusprendžia, kad ginčas dėl pareiškėjų atleidimo iš darbo pagal Įstatymą nėra susijęs su pareiškėjų „civilinio pobūdžio teisių ir pareigų“ klausimų sprendimu. Dėl to Konvencijos 6 straipsnis nėra taikomas ginčijamiems procesams.

Lieka atsakyti į klausimą, ar ginčijamuose teismo procesuose buvo sprendžiamas pareiškėjams pareikštų „baudžiamųjų kaltinimų“ klausimas. Pažymėtina, kad teismo procesams pasibaigus, pareiškėjai prarado ne tik darbą valstybės tarnyboje, tačiau kartu dėl buvusios tarnybos KGB jiems imti taikyti įvairūs išdarbinimo apribojimai, nustatyti Įstatymo 2 straipsnyje.

Sprendžiant, ar procesai gali būti laikomi „baudžiamojo“ pobūdžio, Teismas remiasi trimis kriterijais: pažeidimo teisiniu klasifikavimu nacionalinėje teisėje, pažeidimo pobūdžiu bei bausmės pobūdžiu ir sunkumu (žr. ypač *Engel and others v. Netherlands*, 1976-06-08, Series A no. 22, § 82; *Pierre-Bloch v. France*, 1997-10-21, *Reports* 1997-VI, § 53).

Pasisakydamas dėl pažeidimo teisinio klasifikavimo pagal Lietuvos teisę bei paties pažeidimo pobūdžio, Teismas pastebi, kad Įstatymas buvo priimtas 1998 m., o įsigaliojo 1999 m. Pagal šį Įstatymą buvę KGB darbuotojai prarado teisę išdarbinti viešajame sektoriuje bei tam tikrose privataus sektoriaus srityse. Nors įstatymų leidėjas Įstatymo 1 straipsnyje teigia, kad KGB pripažįstama „nusikalstama organizacija“, tačiau tai nepaneigia fakto, kad pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą buvimas buvusiu šios organizacijos nariu nėra nusikaltimas. Be to, iš Konstitucinio Teismo nutarimo aišku, kad Įstatymu siekiama įgyvendinti „apsivalymo priemones“ buvusių SSRS slaptųjų tarnybų pareigūnų atžvilgiu ir apriboti jų išdarbinimo galimybes, jei pagrįstai įtariama dėl lojalumo Lietuvos Respublikai stokos (žr. pirmiau esantį skyrių „Bylai reikšminga teisė ir praktika“). Dėl to Teismas mano, kad Įstatymas nėra Lietuvos baudžiamosios teisės dalis, tačiau reguliuoja darbo teisės klausimus. Buvusios tarnybos Sovietų Sąjungos slaptose tarnybose faktas negali būti aiškinamas kaip „nusikaltimas“.

O dėl Įstatymo taikymo patirtos bausmės pobūdžio ir sunkumo Teismas pastebi, kad dėl priklausymo praeityje KGB pareiškėjai patyrė dvejopą bausmę: pirma, jie prarado darbą valstybės tarnyboje ir antra, jie prarado galimybę dešimtį metų nuo Įstatymo įsigaliojimo, t.y. iki 2009 m. sausio 1 d., išdarbinti įvairiose nustatytose srityse. Šiomis bausmėmis buvo siekiama užkirsti kelią buvusiems užsienio saugumo tarnybų darbuotojams išdarbinti valstybinėse institucijose bei kitose veiklos srityse, turinčiose ypatingą svarbą valstybės saugumui. Atsižvelgiant į šį tikslą, Teismas mano, kad bausmės nepatenka į „baudžiamąją“ sritį.

Galiausiai Teismas pastebi, kad pareiškėjams taikomi išdarbinimo apribojimai, nustatyti Įstatymo 2 straipsnyje, nėra tokie griežti, kad ginčijamus teismo procesus galima būtų laikyti „baudžiamaisiais“.

Atsižvelgdamas į paminėtas aplinkybes Teismas nutaria, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis taip pat nėra taikoma ginčijamiems procesams ir „baudžiamųjų kaltinimų“ sprendimo atžvilgiu (žr. *a contrario*, *Streletz, Kessler ir Krenz v. Germany*, [GC], no. 34044/96, 35532/97, 44801/98, *Reports* 2001-II).

Todėl ši pareiškimo dalis yra *ratione materiae* nesuderinama su Konvencijos nuostatomis 35 straipsnio 3 dalies požiūriu ir turi būti atmesta pagal 35 straipsnio 4 dalį.

2. Remdamiesi Konvencijos 7 straipsniu pareiškėjai skundžiasi, kad buvo retrospektyviai nubausti už buvusią tarnybą KGB.

Teismas primena, kad teismo procesai dėl pareiškėjų atleidimo ir išdarbinimo galimybių apribojimo pagal Įstatymą negali būti laikomi „baudžiamųjų klausimų“ sprendimu Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies požiūriu (žr. pirmiau). Taigi minėti teismo procesai nėra susiję su „nusikaltimais“ Konvencijos 7 straipsnio požiūriu.

Todėl ši pareiškimo dalis yra *ratione materiae* nesuderinama su Konvencijos nuostatomis 35 straipsnio 3 dalies požiūriu ir turi būti atmesta pagal 35 straipsnio 4 dalį.

3. Pareiškėjai taip pat skundžiasi, kad Įstatymo taikymas jiems pažeidė Konvencijos 8 straipsnį, imant atskirai ar kartu su Konvencijos 14 straipsniu.

Konvencijos 8 straipsnyje numatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

Konvencijos 14 straipsnyje numatyta:

„Naudojimasis šioje Konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais.“

Vyriausybė tvirtina, kad Konvencijos 8 straipsnis šioje byloje netaikytinas, kadangi jo nuostatos nenumato teisės išsaugoti darbo vietą ar pasirinkti profesiją. Be to, Vyriausybė teigia, kad Įstatymo taikymas pareiškėjams, bet kuriuo atveju, buvo būtinas demokratinėje visuomenėje siekiant teisėto tikslo apsaugoti valstybės saugumą. Vyriausybės nuomone, Įstatymas nustato ne daugiau negu teisėtą „apsivalymo priemonę“, kuri yra skirta apriboti buvusių saugumo tarnybų darbuotojų galimybę įsidarbinti įvairiose turinčiose didelę reikšmę valstybei ir jos saugumui srityse. Įstatymas savaime nenustato bendros atsakomybės visiems be išimties buvusiems KGB darbuotojams. Faktas, kad pareiškėjams nebuvo pritaikytos Įstatymo 3 straipsnyje numatytos išimtys parodo, kad egzistavo pagrįstos abejonės dėl pareiškėjų lojalumo Lietuvos Respublikai. Todėl Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas nei imant atskirai, nei kartu su Konvencijos 14 straipsniu.

Pareiškėjai nesutinka su Vyriausybės pozicija. Jie teigia, kad buvo savavališkai atleisti iš darbo kartu užkertant kelią įsidarbinti privačiame sektoriuje pagal įgytą išsilavinimą.

Teismas atsižvelgė į kitas šalių pastabas. Jis mano, kad ši pareiškimų dalis kelia sudėtingus faktų ir teisės klausimus, kurių išsprendimas turi priklausyti nuo nagrinėjimo iš esmės. Todėl ši pareiškimo dalis negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies požiūriu. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

4. Taip pat pareiškėjai skundžiasi, kad dėl Įstatymo taikymo jiems buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis, imant atskirai ar kartu su Konvencijos 14 straipsniu.

Konvencijos 10 straipsnyje numatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis netrukdo valstybėms licencijuoti radijo, televizijos ar kino įstaigų.

2. Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos dėl valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.“

Vyriausybė teigia, kad Konvencijos 10 straipsnis šioje byloje netaikytinas. Dar Vyriausybė nurodo, kad bet koku atveju Įstatymo taikymas pareiškėjams buvo būtinas demokratinėje visuomenėje siekiant teisėto tikslo apsaugoti valstybės saugumą. Pareiškėjai nebuvo nubausti už jų įsitikinimus - nei už dabartinius, nei už praeityje turėtus. Įstatymas nenustato bendros atsakomybės visiems be išimties buvusiems KGB darbuotojams. Faktas, kad pareiškėjams nebuvo pritaikytos Įstatymo 3 straipsnyje numatytos išimtys parodo, kad egzistavo pagrįstos abejonės dėl pareiškėjų lojalumo Lietuvos Respublikai. Todėl Konvencijos 10 straipsnis nebuvo pažeistas nei imant atskirai, nei kartu su Konvencijos 14 straipsniu.

Pareiškėjai nesutinka su Vyriausybės pozicija. Jie tvirtina, kad prarado darbą bei dėl savo turėtų įsitikinimų, išvelgiamų buvusioje KGB tarnyboje, yra apribotos jų galimybės rasti tinkamą darbą. Pareiškėjų lojalumas Lietuvos Respublikai niekada nebuvo kvestionuojamas vidaus teismuose, o be to, jie ir neturėjo galimybės pateikti šį lojalumą pagrindžiančią argumentaciją. Įstatymas savavališkai nustatė bendrą atsakomybę visiems buvusiems KGB darbuotojams, neatsižvelgiant į jų asmeninę praeitį. Dėl to, anot pareiškėjų, buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis, imant atskirai ar kartu su Konvencijos 14 straipsniu.

Teismas atsižvelgė į kitas šalių pastabas. Jis laiko, kad ši pareiškimo dalis kelia sudėtingus faktų ir teisės klausimus, kurių išsprendimas turi priklausyti nuo nagrinėjimo iš esmės. Todėl ši pareiškimo dalis negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies požiūriu. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

SKELBIA PRIIMTINAI, iš anksto nenusprendamas dėl bylos esmės, pareiškėjų skundus pagal Konvencijos 8 ir 10 straipsnius, imant juos atskirai ar kartu su Konvencijos 14 straipsniu;

SKELBIA NEPRIIMTINOMIS likusias pareiškimų dalis.

T. L. EARLY
Kancelerio pavaduotojas

L. LOUCAIDES
Pirmininkas